

Basel II

Hvordan har Klæbu Sparebank løst utfordringene ?

Sikringsfondets Høstkonferanse
Rica Hell Hotell 17.9.2007

Bjørn Riise
Banksjef

Innhold

- ▶ Om banken
- ▶ Om kapitaldekning
- ▶ Antagelser/betraktninger
- ▶ Angrepvinkel "Basel II"
- ▶ ViS
- ▶ ICAAP
- ▶ Stresstesting
- ▶ Oppsummering

Klæbu (Sparebank)

- ▶ "Forstad" til Trondheim
- ▶ 5.400 innbyggere i kommunen, svært næringsfattig, høy pendlerandel (ca. 2000 av 2700 yrkesaktive)
- ▶ Rundt 60% av kundene våre i volum og antall er i Trondheim (hjemkommunen ikke nok til å leve av)
- ▶ Ca. 75/25 PM/BM
- ▶ Ca 8.000 kunder
- ▶ 22+ årsverk
- ▶ Rates på BBB+/A (Terra, Pareto, DnB NOR)
- ▶ Kap.dekn. rundt 17% (B I)

Nøkkeltall pr. 31.12.2006

- ▶ FVK : 1.500 MNOK
- ▶ Innskudd : 1.080 MNOK
- ▶ Utlån : 1.200 MNOK
- ▶ Obl.portefølje ca. 111 MNOK
- ▶ Egenkapital > 164 MNOK
- ▶ Driftsinnt. 41,6 MNOK
- ▶ Kap dekn. vel 17 % etter "Basel 1"
- ▶ 13 mill e. tap og skatt

Kapitaldekning pr 31.12.06

- ▶ Tellende kjernekapital 157 MNOK
- ▶ 17,3% etter red.metoden "Basel I,5"
- ▶ Overskudd ansvarlig kap = 83 MNOK
- ▶ Ber.gr.lag < 80% = 904.045
  - 452.053 med 50% vekt
  - 316.416 med 35% vekt
- ▶ Endring ber.gr.lag lån < 80% (andre kommer til)
  - $(316.416 - 452.053) = - 135.606,-$
  - Tillegg op.risk = 72 MNOK
- ▶ 18,67 % etter red.metoden Basel II (blir høyere)

Kapitaldekning 1

- ▶ Bankdrifts "hellige gral"?
- ▶ Izaak Walton : " There's more to fishing, than catching fish"
  - There's more to banking than capital adequacy (liquidity, anyone ...)
  - Eller – i disse dager :
    - ▶ There's more to rating , than getting paid...

Kapitaldekning 2

- ▶ Hva er "godt nok" ?
  - Individuelt, men generelt regnes $>14\%$ som "godt nok" innenfor Basel I. $11-14\%$ er "oftere tilsyn", $<11\%$ = hyppig tilsyn ? (gjelder små banker)
- ▶ Det er særlig kredittrisiko – også under Pillar 2 – som er avgjørende
- ▶ God likviditet og likv. planlegging er helt avgjørende uansett

Utfordringer i tiden 1

- ▶ Lenge siden "skikkelig dårlige tider"
- ▶ Generelle tapsavsetninger er borte
- ▶ Vurderinger til laveste av anskaffelses- og børskurs er borte
- ▶ Bankene og pengemarkedet er mer integrert – nasjonalt og globalt
- ▶ Tro på at "alt" kan modelleres og predikeres
- ▶ Mye regelverk uprøvd i dårlige tider
- ▶ Mange produkter uprøvd i dårlige tider

Utfordringer i tiden 2

- ▶ Konjunkturforsterkende regelverk ?
- ▶ Høyere volatilitet ?
- ▶ Nye (uoppdagede/ukjente) risiki gjennom nye produkt og ny praksis ?
  - Fra "Asset backed" til "angst backed" ?
- ▶ Sterkere konkurranse !
- ▶ Bad news travel even faster !
  - Subprime lending ?
  - Housing bubble ?
  - Credit crunch ?
  - ...

Northern Rock

- ▶ Bal på 100 mrd GBP
- ▶ 5. største boligbank i UK
- ▶ 43% vekst i utlån 1.1. – 31.8.2007 ?
- ▶ Mye kort funding
- ▶ 3 mnd interb opp 100 pkt siste uker i London
- ▶ Moodys 3. aug: God ratiing, "Robust kapitaldekning, solid likviditetsstyring"
- ▶ Har sikker brukt mye penger på sitt Basel prosjekt, og bruker avanserte metoder....
- ▶ Slogan: "Looking for a loan?" (Selvoppfyllende!)

Egen likv

- ▶ I aug/sept 07 har vi "hamstret" likviditet :
  - 30 MNOK i fastrenteinnsk til 1.6.2008
  - 115 >MNOK i obl.lån fra sept -07 – sept -10
  - Kjøpt tilbake 30 MNOK av 100 MNOK (3 års lån) med forfall jan 08.
  - Fornyet 15 MNOK (KfS) fra 07 til -11
- ▶ Har forbedret likv. ind. 1 og 2 når kvartalsregnskapet – og årsregnskapet – skal avlegges(Likv.ind 1 > 108, likv.ind 2 > 115)

Angrepsvinkel

- ▶ Det viktigste er
  - Kapitaldekning (kapitaliseringspolicy; tilstrekkelig EK ,hva er det; hvordan opprettholde EK-mål – også i nedgangskonjunktur ?; osv)
  - Risikostyring skal prioriteres høyere
  - Styret – og banken – får en del nye prosesser
  - Vi må tilpasse oss Basel II – hvilke positive ting kan vi få ut av det ?

Angrepsvinkel II

- ▶ "Loaden" av Basel tilpasning og andre regeltilpasninger er (for) stor for en liten bank, vi må samarbeide om løsninger
- ▶ ICAAP-prosess og stresstesting vil garantert gi viktige strategiske diskusjoner internt :
  - ▶ Tilbake i tenketanken på likviditet, kreditt, marked ?
  - ▶ Praktiske handlingsplaner
- ▶ Prosessene må bli naturlig del av styrets agenda

Strategiske tilpasninger

- ▶ Samarbeid om dataløsninger
- ▶ Samarbeid om og utvikling av kompetanse og kunnskap (ut fra dybde, tilgjengelighet og økonomi), som f.ex :
  - Virksomhetsstyring (ViS II i regi av MNSG/ViS Midt-Norge AS)
  - Risikostyring – MEGET viktig
  - Compliance
  - Controller-funksjon
  - Tilpasninger, utvikling og "best practice"
- ▶ Kompensere lavere inntjening og økte kostnader, f.ex:
  - Rasjonalisering (internt, allianse, strukturelt osv.)
  - Økt risikotagning
  - Økt volum
  - Andre inntekter

ViS II

- ▶ Entreprise Risk Management ("ERM") for mindre sparebanker, satt i system.
- ▶ "Fullstendighets-tenking" (og "best practice". iht "CEBS")
- ▶ Vi har valgt en logisk modell, som omfatter "hele bankdriften", noen eksempler :
  - Årsplan for styret, styrets instruks, banksjefs instruks (S&K)
  - Anti-hvitvasking, personopplysningsloven, IT m.v. (Op. Risk).
  - Arbeidsinstruks, fullmakter, nøkkelpersonell (S&K)
  - Etske retningslinjer, compliance, intern kontroll
  - ICAAP-prosess og modell
- ▶ Mye er avledet av Basel II, mye er tilpasninger og mye er forsøk på å lage en helhetlig løsning (og mye finnes fra før, men er satt inn i et konsept)

Styrings-hierarki

Strategi

(Bankens egen strategi – vi gir ingen bidrag her)

Policy for styring og kontroll

(Hvordan skal banken styres, hvordan skal mål oppnås, rollefordeling, sentrale styringspolicies, styreinstruks, banksjefinstruks, sentrale retningslinjer, kontrollfunksjoner m.v.)

Risikopolicy

(Hvilke risikoer er en bank eksponert for, hvor stor risiko ønsker banken å ta innenfor de enkelte risikoer, Sentrale risikoer som kreditt, likviditet og operasjonell risiko)

Område-policies

(Kreditt, Marked, Likviditet, Operasjonell, pillar II)

Styring & Kontroll

Områdepolicies

- ▶ Tilpasset Kredittilsynets nye, risikobaserte tilsynsmaler
- ▶ Basert på "best practise" fra mindre sparebanker, forslagene er mao tilpasset "dere"
- ▶ Dekker kreditt, marked, operasjonell risiko og likviditet. Forsikringsrisiko er utelatt – den får vi igjen indirekte som strategisk risiko under pillar II (ICAAP)
- ▶ Nøkkeltall, grenser osv. er ikke med – må tenkes gjennom og vedtas av den enkelte bank !!

Områdepolicies

(under risikopolicy)

Kreditt

Marked

Operasjonell

- Internt bedrageri
- Eksternt bedrageri
- Arbeidsmiljø
- Kunder, produkter og forretningspraksis
- Oppgjør, levering og annen trans. behandling
- Skade fysiske eiendeler
- Systemsvikt

Pillar 2 (ICAAP)

- R.risiko i bankboken
- Konsentrasjonsrisiko
- Eiendomspriserisiko
- Forsikringsrisiko
- Likviditetsrisiko
- Forretningsrisiko
- Omdømmerisiko
- Strategisk risiko

Likviditet

Likviditet

- ▶ Etter egen mening ikke godt nok behandlet i Basel II (et tillegg kommer ?)
- ▶ Likviditetspolicy
- ▶ Likv. Indikator 1 og 2
- ▶ De aller, aller fleste "bank-konkurser" er "likviditetskonkurser"

Påminnelse

- ▶ Gå grundig gjennom følgende uansett :
  - Verdivurderingsmatrise pant
  - Ratingmodell engasjement
  - Prinsipper for tapsavsetning
  - Tapsavsetninger
- ▶ Er ikke dette på plass, hjelper det ikke så altfor mye hva man gjør med andre risiki...

ICAAP

- ▶ Risiki/områder vi hensyntar i vår modell p.t :
  - Likviditetsrisiko (begrenset)
  - Forsikringsrisiko (indirekte)
  - Strategisk risiko
  - Konsentrasjonsrisiko
  - Eiendomspris-risiko
  - Forretningsrisiko
  - Omdømmerisiko
- ▶ Floor, EK-avkastning m.v. ikke med p.t.

ICAAP- forsikringsrisiko

- ▶ Spesielt stor ved eierskap i livselskap
- ▶ Indirekte risk, gjennom aksjer i Terra-Gruppen AS som eier skadeselskap
- ▶ Eksponeringen kommer frem under strategisk risiko (aksjer i strategiske selskap, allianser osv.)
- ▶ "0" i vår interne ICAAP

ICAPP – renterisk i bankbok

- ▶ Har definert oss ut av denne ved å sette grenser for hva som kan samles opp før det swappes/rentesikres.

ICAAP - Likviditetsrisiko

- ▶ Urealistisk/"kortslutning" å tro at man kan dekke opp likviditetsrisiko gjennom å sette av EK.
- ▶ En avsetning for å dekke opp økt pris i "tøffe tider" kan likevel gjøres:
  - Økt pris på obl.gjeld ved fornyelse
  - Reduserte kundeinnskudd – må hente inn dyrere markedspenger
  - Off.bal. poster som må returneres balansen
- ▶ 2 MNOK ?

ICAAP – strategisk risiko

- ▶ Aksjer i allianse og/eller strategisk selskap som må nedskrives (Livselskap !)
- ▶ Må være med på emisjon i allianse og/eller strategiske selskap
- ▶ Bytte av datasentral
- ▶ Omstillingskostnader
- ▶ 10 MNOK ?

ICAAP-konsentrasjonsrisiko

- ▶ Store engasjement
- ▶ Kunder som "henger sammen" uten at vi vet det, eller som er underleverandører
- ▶ Bransjer med k.risk > 2%
- ▶ Kreditt i område med hj.st.bedrift
- ▶ Næringsliv > f.ex. 1/3 av alle utlån
- ▶ 21 MNOK ?
- ▶ Overlapper delvis med tapsavs.

ICAAP - eiendomspris

- ▶ Egne eiendommer faller under bokført verdi
- ▶ Verdifall i datterselskap med eiendommer
- ▶ Trekker seg ut av område/selger eiendommer
- ▶ 3 MNOK ?

ICAAP - Omdømme

- ▶ Svikt i inntjening og/eller kapitaltilgang på grunn av sviktende tillit og omdømme
- ▶ Pris på funding går opp ?
- ▶ Må sette opp pris på innskudd ?
- ▶ Må redusere margin på lån?
- ▶ 2 MNOK ?

ICAAP- forr.risiko

- ▶ Uventede inntektssvingninger ut fra andre forhold enn kredittrisiko, markedsrisiko og operasjonell risiko.
- ▶ Konjunktursvingninger, endret kundeadferd osv. osv.
- ▶ 4 MNOK ?

ICAAP- oppsummert

- ▶ Likviditetsrisiko 2 MNOK
- ▶ Strategisk risiko 10 MNOK
- ▶ Konsentrasjonsrisiko 21 MNOK
- ▶ Eiendomsprisrisiko 3 MNOK
- ▶ Forretningsrisiko 4 MNOK
- ▶ Omdømmerisiko 2 MNOK
- ▶ Samlet P2 risikotillegg : 42 MNOK
- ▶ "Overskudd" EK > 40 MNOK etter ICAAP

ICAAP -Diversifisering ?

- ▶ Ingen så langt
- ▶ Alt skjer ikke samtidig, men
  - "When the shit hits the fan, shit really starts happening"
- ▶ Vi skjønner ikke risikoen i ABS-er, CDO-er, hedgefond m.v fullt ut, og har holdt oss unna foreløpig (Hva er garantiene "bak" verdt – i skikkelig "ruskvær", når man trenger de ?)
- ▶ NR skal hjelpe oss med korrelasjoner osv. i høst

"Stresstesting"

- ▶ "Worst-case" betraktning
  - Banken må klare seg gjennom en kraftig nedgangskonjunktur på 3 år
  - Mitt eksempel er karikert/overdrevet (worst of the worst") for å illustrere problemstillingen
  - Kapitalplan lages med basis i fremskrevne problemer
  - Tapsgrader, korrelasjoner og virkningene av "mottiltak" er store usikkerhetsmomenter
  - Reduksjon av balansen (f.ex. Boligkreditt) kan være nyttige trekk for å redusere press på likviditet

Stresstesting

- ▶ Dette er og blir regneøvelser, det er strategisk og taktisk tilpasning (til scenario) som må diskuteres.
- ▶ Typisk "betydelig konjunkturedgang" :
  - De fleste kredittengasjement rykker ned 1 rating, dvs "E" går i default, A blir B osv.
  - Verdien på mange typer sikkerheter faller
  - Tilgjengelig likviditet reduseres OG prisen går opp
  - Ser ofte nedgang i aksjemarkedet osv samtidig

"Stresstesting" 2

- ▶ 3 års "skikkelig nedgangskonjunktur"
  - Selv i et dårlig år antar vi overskudd (før tap og skatt) på minst 15 MNOK
  - Ind. nedskr. ca 13 MNOK (pr.31.12.06)
  - Gr.v. nedskr. ca, . 7,5 MNOK (pr. 31.12.06)
  - Dvs 45 MNOK i driftsint. og ca.20 MNOK i tapsav. for å evt. "tømme i sluket"
- ▶ "Overskudd" EK $>8\%$ = 83 MNOK (Basel I)
- ▶ 230 MNOK i evt tap over 3 år før neg. EK

"Stresstesting" 3

- ▶ "Nedrykk" 1 risikokategori for alle kunder (A til B, D til E, E i default osv)
  - Tap er primært i kategorien E, og delvis i kategori D. BM mye mer utsatt enn PM.
  - Ikke tap i A og B
  - PM : C=111; D=45; E= 9 MNOK
  - BM : C=88; D=44; E= 14 MNOK
- ▶ Dersom vi taper alt på alle PM og BM engasjement i klasse D og E OG alle engasjement på BM i C i tillegg i en 3 års periode (meget usannsynlig !), vil vi fortsatt ha positiv EK.

"Stresstesting" 4

- ▶ Hva blir evt. tapsavsetning for de som rykker ned fra C til D? (15% BM / 5% PM?)
- ▶ Hva blir tapsgrad for de som rykker ned fra D til E? (45% BM / 10% PM ?)
  - Taper "alt" på de som går i default fra E ?
  - Med tapsgrad som over (høy!) taper vi i så fall ca 68 MNOK over en 3 års periode, dvs lite underskudd hvert år og dagens nedskrivninger "borte"
- ▶ Dette er "karikert", vi må finne mer eksakte (og kanskje lavere) tapsprosenten før nyttår.

"Stresstesting" 5

- ▶ I tillegg vil det være evt være en del tap på aksjer og obl (men ikke i samme skala!)
- ▶ Problemet nok ikke primært være EK, kapitaldekning osv.
- ▶ Vi vil sannsynligvis holde oss over både pillar 1 og pillar 2 (ICAAP) EK krav
- ▶ Problemet vil være størst innen funding og likviditet, og det kan ikke undervurderes !

Kapitalplanlegging I

- ▶ Hva er virksomhetens egendefinerte minste kapitaldekning ($P1 + P2$) ?
- ▶ Hvordan skal denne kapitaldekningen opprettholdes ?
  - "Normal" drift
  - I stressede situasjoner
    - ▶ Handlingsplan(er)
      - Hente inn mer kapital (om mulig)
      - Redusere portefølje (om mulig)

Kapitalplanlegging II

- ▶ Excel-modell for simulering
  - Scenarier
  - Tenker "godt nok" – vi skal kunne etterleve også, ikke bare ha fine planer og analyser
- ▶ Prosessene og vurderingene må dokumenteres i styrets protokoll
- ▶ Banken må lage en kap.policy ut fra egne vurderinger

Oppsummering

- ▶ Samarbeid gjennom "ViS" prosjektet
- ▶ "ViS" selskapet skal ta oss videre
- ▶ Endret agenda, fokus og plan for styret
- ▶ Mange interessante diskusjoner og analyser via ICAAP og stresstesting
  - – hva lærer vi, hva gjør vi ?
- ▶ Mye usikkerhet – ingen fasit
- ▶ Kredittkvalitet og likviditet har vært, er og forblir det primære i bankdrift !

Takk for meg !

Bjorn.Riise@klabu-sparebank.no